

ENERGIJOS VIDAUS RINKA

Siekiant suderinti ir liberalizuoti ES energijos vidaus rinką, nuo 1996 m. buvo priimamos priemonės, kuriomis buvo siekiama spręsti patekimo į rinką, skaidrumo ir reglamentavimo, vartotojų apsaugos, tinklų sujungimo ir pakankamo tiekimo klausimus. Šiomis priemonėmis siekiama sukurti konkurencingesnę, visų pirma į vartotojus atsižvelgiančią, lanksčią ir nediskriminacinę ES elektros energijos rinką, kurioje tiekimo kainos būtų pagrįstos rinkos principais. Tokiu būdu jomis įtvirtinamos ir plečiamos pavienių vartotojų ir energetikos bendruomenių teisės, sprendžiamas energijos nepritekliaus klausimas, išaiškinamos rinkos dalyvių ir reguliavimo institucijų funkcijos ir atsakomybės sritys ir sprendžiami elektros energijos, dujų ir naftos tiekimo saugumo, taip pat transeuropinių elektros energijos ir dujų tiekimo tinklų vystymo klausimai.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 194 ir 114 straipsniai.

TIKSLAI

Norint baigti kurti ES vidaus rinką energetikos sektoriuje, būtina: pašalinti daugybę nesklandumų ir prekybos kliūčių, suderinti mokesčių ir kainodaros politiką bei priemones, susijusias su normomis ir standartais, taip pat aplinkos apsaugos ir saugumo sričių reglamentavimo aktus. Tikslas yra užtikrinti veikiančią rinką, įskaitant galimybę sąžiningai į ją patekti ir aukšto lygio vartotojų apsaugą, taip pat garantuoti pakankamą sujungimo mastą ir gamybos pajėgumus.

LAIMĖJIMAI

A. Dujų ir elektros energijos rinkų liberalizavimas

Praėjusio amžiaus dešimtajame dešimtmetyje, kai dauguma nacionalinių elektros ir gamtinių dujų rinkų dar buvo monopolizuotos, Europos Sąjunga ir valstybės narės nusprendė palaipsniui atverti šias rinkas konkurencijai. Pirmosios liberalizavimo direktyvos (Pirmasis energetikos dokumentų rinkinys) buvo priimtose 1996 m. (elektros energija) ir 1998 m. (dujos) ir turėjo būti perkeltos į valstybių narių teisės sistemas ne vėliau kaip 1998 m. (elektros energija) ir 2000 m. (dujos). Antrasis energetikos dokumentų rinkinys buvo patvirtintas 2003 m., jį sudarančios direktyvos turėjo būti perkeltos į valstybių narių nacionalinę teisę iki 2004 m., o tam tikros nuostatos įsigaliojo tik 2007 m. Dabar pramonės ir namų ūkių vartotojai gali rinktis savo dujų ir elektros tiekėją iš plataus konkuruojančių įmonių rato. 2009 m. balandžio mėn. buvo patvirtintas

antrąjį rinkinį iš dalies pakeitęs trečiasis teisės aktų rinkinys, kuriuo siekta toliau liberalizuoti elektros energijos ir dujų vidaus rinkas. Tai buvo kertinis vidaus energijos rinkos įgyvendinimo akmuo.

B. Tolesni veiksmai

Kaip paskelbta Energetikos sąjungos strategijoje ([COM\(2015\) 0080](#)), siekiant aprūpinti vartotojus saugiai ir tvariai tiekiamą energiją, kuri būtų įperkama, o jos kainos konkurencingos, Komisija 2016 m. lapkričio 30 d. pateikė rinkinį pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl naujo energijos rinkos modelio kūrimo ES. Dokumentų rinkiniu „Švari energija visiems europiečiams“ ([COM\(2016\) 0860](#)) siekiama energetikos sąjungos įgyvendinimo, jis apima energijos vartojimo efektyvumą, atsinaujinančiųjų išteklių energiją, elektros energijos rinkos kūrimą, elektros energijos tiekimo saugumą ir energetikos sąjungos valdymo taisykles. Taigi siekiant baigti kurti energijos vidaus rinką Komisija Elektros energijos direktyvoje ([COM\(2016\) 0864](#)), Elektros energijos reglamente ([COM\(2016\) 0861](#)) ir Pasirengimo valdyti riziką reglamente ([COM\(2016\) 0862](#)) pasiūlė atitinkamų priemonių.

Pasiūlyme dėl direktyvos dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių ([COM\(2016\) 0864](#)) Direktyva 2009/72/EB išdėstoma nauja redakcija. Pasiūlyme daugiausia dėmesio skiriama toliau pateikiamiems klausimams.

- Aiškesnės ir dažniau teikiamos sąskaitos už elektros energiją. Elektros energijos vartotojai turėtų teisę laisvai rinktis tiekėjus arba energijos paklausos valdymo paslaugų teikėjus (telkėjus) naudodamiesi sertifikuotomis palyginimo priemonėmis ir nemokėti mokesčių už tiekėjo pakeitimą, taip pat pasirinkti dinaminės kainodaros sutartis ir pažangiuosius skaitiklius.
- Energijos nepriteklių patiriančių ar pažeidžiamų vartotojų apsauga. Valstybės narės būtų įpareigosotos teikti tikslingą apsaugą, t. y. stebėti ir pranešti, kiek namų ūkių patiria energijos nepriteklių.
- Naujų rinkos dalyvių įtraukimas. Telkėjai galėtų laisvai dalyvauti mažmeninėje rinkoje. Vietos energetikos bendruomenės turėtų turėti teisę dalyvauti vietoje teikiant energijos gamybos, skirstymo, telkimo, kaupimo ir energijos vartojimo efektyvumo paslaugas ir turėti prieigą prie visų organizuotų rinkų. Valstybės narės reguliuotų rinkos dalyvių keitimąsi duomenimis.
- Palankesnių sąlygų elektromobilumui sudarymas. Valstybės narės turėtų sudaryti palankesnes sąlygas prijungti elektromobilių įkrovimo prieigas prie elektros skirstomųjų tinklų ir leisti trečiosioms šalims įgyti šių įkrovimo prieigų nuosavybės teises bei jas valdyti.
- Skirstomųjų tinklų operatorių (STO) užduočių paaiškinimas ir skirstomųjų tinklų plėtros planavimas

Pasiūlymo dėl reglamento dėl pasirengimo valdyti riziką ([COM\(2016\) 0862](#)) tikslas – didinti pasirengimą valdyti riziką skatinant perdavimo sistemos operatorių (PSO) bendradarbiavimą ES viduje, su kaimyninių šalių PSO ir su Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra. Juo taip pat siekiama sudaryti palankesnes sąlygas tarpvalstybiniam elektros tinklų valdymui kilus elektros energijos sektoriaus krizei pasitelkiant regioninius operatyvinius centrus, pristatytus susijusiame pasiūlyme

dėl reglamento dėl elektros energijos vidaus rinkos ([COM\(2016\) 0861](#)). Siūlomi keturi priemonių rinkiniai: i) bendros krizių prevencijos taisyklės ir tarpvalstybinio bendradarbiavimo užtikrinimo priemonės; ii) bendros krizinės padėties valdymo taisyklės; iii) bendri rizikos, susijusios su energijos tiekimo saugumu, vertinimo metodai; iv) bendra sistema siekiant užtikrinti geresnį elektros energijos tiekimo saugumo vertinimą ir stebėjimą.

Pasiūlyme dėl reglamento dėl elektros energijos vidaus rinkos ([COM\(2016\) 0861](#)) nauja redakcija išdėstomas [Reglamentas \(EB\) Nr. 714/2009](#), kad siunčiant neiškraipytos rinkos signalus elektros energijos rinka būtų parengta lankstumui, priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimui ir inovacijų skatinimui. Pasiūlymą sudaro kiti septyni pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų. Penki iš jų yra susiję su elektros energijos tiekimu, su prekybos elektros energija taisyklių persvarstymu, rinkos dalyvių atsakomybės sričių paaiškinimu ir principų, taikomų siekiant įvertinti pajėgumų poreikį ir apibrėžti rinkos principais veikiančius pajėgumų mechanizmus, nustatymu.

C. Energijos rinkos reguliavimas. Europos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra

Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER) pradėjo veikti 2011 m. kovo mėn. ([Reglamentas \(EB\) Nr. 713/2009](#)). Ji yra iš esmės atsakinga už nacionalinių reguliavimo institucijų bendradarbiavimo skatinimą regioniniu ir Europos lygmenimis bei tinklo ir vidaus elektros ir dujų rinkų plėtros stebėjimą. ACER taip pat suteikta kompetencija tirti piktnaudžiavimo rinka atvejus ir koordinuoti atitinkamų nuobaudų taikymą su valstybėmis narėmis. Tačiau atsakomybė už pažeidimų atveju taikytinų sankcijų taikymą tenka valstybėms narėms.

Be to, priimti du reglamentai, kuriais sukurtos Europos perdavimo sistemų operatorių tinklo (ENTSO) bendradarbiavimo struktūros: viena elektros energijos srityje ([Reglamentas \(EB\) Nr. 714/2009](#)) ir viena dujų srityje ([Reglamentas \(EB\) Nr. 715/2009](#), iš dalies pakeistas Komisijos [sprendimu 2010/685/ES](#)). ENTSO kartu su ACER kuria išsamias prieigos prie tinklo taisykles ir techninius kodeksus ir, keisdamiesi veiklos informacija ir rengdami bendrus saugos ir susidarius nepaprastajai padėčiai taikytinus standartus bei procedūras, užtikrina tinklo veiklos koordinavimą. ENTSO taip pat atsakingas už tai, kad kas dvejus metus būtų parengtas 10 metų investavimo į tinklą planas. Tuomet šį planą, savo ruožtu, peržiūri ACER.

Be to, [Direktyva 2008/92/EB](#) siekiama gerinti dujų ir elektros energijos kainų, kurias moka galutiniai pramonės vartotojai, skaidrumą, įpareigojant valstybes nares užtikrinti, kad apie šias kainas ir taikomas kainodaros sistemas būtų dukart per metus pranešama Eurostatui. 2011 m. spalį ES priėmė [Reglamentą \(ES\) Nr. 1227/2011](#) dėl didmeninės energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo (REMIT), kuriuo siekiama užtikrinti sąžiningą prekybą Europos energijos rinkose.

2016 m. lapkričio 30 d. Komisija pateikė pasiūlymą dėl reglamento ([COM\(2016\) 0863](#)), kuriuo siekiama reformuoti ACER, nauja redakcija išdėstyti teisės aktus ir sustiprinti pagrindinį jos, kaip nacionalinių reguliavimo institucijų veiklos koordinatorės, vaidmenį, visų pirma tose srityse, kuriose fragmentiškai priimant nacionalinius sprendimus tarpvalstybinės svarbos klausimais vidaus rinkai kiltų problemų ar atsirastų nenuoseklumas. Taigi užduočių sąrašas buvo atnaujintas siekiant įtraukti ACER

užduotis didmeninės rinkos stebėjimo ir tarpvalstybinės infrastruktūros srityje, suteikti ACER daugiau atsakomybės rengiant ir teikiant galutinį pasiūlymą dėl tinklo kodekso Komisijai ir darant įtaką regioninės elektros energijos rinkos (prekybos zonų) peržiūros procesui (nustatytam nauja redakcija išdėstyta Elektros energijos reglamente ([COM\(2016\) 0861](#))).

D. Elektros energijos, gamtinių dujų ir naftos tiekimo saugumas

Remiantis [Direktyva 2005/89/EB](#) nustatytos priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti elektros energijos tiekimo saugumą, tinkamą elektros energijos vidaus rinkos veikimą, tinkamo laipsnio valstybių narių tinklų sujungimą, tinkamo lygio gamybos pajėgumus, taip pat pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą. Atsižvelgiant į didžiulę dujų svarbą Europos Sąjungos energijos tiekimui ir į Rusijos ir Ukrainos dujų krizę 2008–2009 m. žiemą, 2010 m. buvo priimtas [Reglamentas \(ES\) Nr. 994/2010](#) dėl dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių. Reglamentu siekiama stiprinti prevencijos ir reagavimo į krizę mechanizmus. Siekiant užtikrinti naftos tiekimo saugumą, pagal [Direktyvą 2009/119/EB](#) valstybės narės įpareigotos saugoti minimalų naftos atsargų kiekį, kuris atitiktų 90 dienų vidutinio grynojo dienos importo arba 61 dieną vidutinio dienos vidaus suvartojimo, nelygu, kuris iš šių dviejų kiekių didesnis. 2014 m. gegužės mėn. Komisija, reaguodama į susirūpinimą dėl Rusijos dujų gabenimo per Ukrainą, paskelbė Europos energetinio saugumo strategiją ([COM\(2014\) 0330](#)). Šia strategija Europos piliečiams ir ekonomikai siekiama užtikrinti stabilų ir gausų energijos tiekimą. Strategijoje nustatytos priemonės, kuriomis siekiama didinti energijos vartojimo efektyvumą, skatinti energijos vidaus gamybą ir baigti statyti trūkstamas infrastruktūros jungtis, kad energija būtų nukreipiama ten, kur jos reikia per krizę.

2017 m. lapkričio 8 d. Komisija priėmė pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl tikslinės 2009 m. Gamtinių dujų direktyvos ([COM\(2017\) 0660](#)) peržiūros. Taigi pagrindines Dujų direktyvos nuostatas būtų galima iš karto taikyti tarpvalstybiniais dujotiekiais su trečiosiomis šalimis, tiksliau tariant, toms dujotiekių dalims, kurios eina per ES teritoriją. Tai padėtų užtikrinti, kad dėl nė vieno dabartinio, planuojamo ar būsimo ES valstybės narės ir trečiosios šalies dujų infrastruktūros projekto nebūtų iškraipoma bendroji energijos rinka ar nesusilpnėtų energijos tiekimo saugumas ES.

E. Transeuropiniai energetikos tinklai (TEN-E)

[Reglamentu \(ES\) Nr. 347/2013](#) apibrėžtos transeuropinių energetikos tinklų gairės, pagal kurias nustatomi transeuropinių elektros energijos ir dujų tinklų bendro intereso bei prioritetiniai projektai. Bendro intereso projektams teikiama pirmenybė skiriant finansinę pagalbą, kuri numatyta pagal [Reglamentą \(EB\) Nr. 2236/95](#). Transeuropiniam energetikos tinklui (TEN-E) numatytas biudžetas daugiausia skirtas galimybių studijoms finansuoti. Investicijos gali būti iš dalies finansuojamos naudojant ir kitas priemones, pvz., Europos struktūrinius ir investicijų fondus arba Europos strateginių investicijų fondą (ESIF). 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentu \(ES\) Nr. 256/2014](#) dėl pranešimo Komisijai apie energetikos infrastruktūros investicinius projektus Europos Sąjungoje reikalaujama, kad valstybės narės praneštų Komisijai apie vykdomus investicijų į energetikos infrastruktūrą projektus.

Savo komunikate „Strategijos „Europa 2020“ biudžetas“ ([COM\(2011\) 0500](#)) Komisija pateikė pasiūlymą dėl naujo mechanizmo – Europos infrastruktūros tinklų priemonės (EITP) – prioritetiniams projektams energetikos, transporto ir ypatingai svarbios skaitmeninės infrastruktūros srityse finansuoti 2014–2020 metais. 2013 m. lapkričio mėn. Parlamentas pritarė su Taryba pasiektam susitarimui dėl EITP numatyto biudžeto; transeuropiniams energetikos infrastruktūros projektams vystyti skirta 5,12 mlrd. EUR ([P7_TA\(2013\)0463](#)). Remiantis energetikos infrastruktūros gairėmis, kurioms 2013 m. kovą pritarė Taryba ir Parlamentas ([P7_TA\(2013\)0061](#)), atrinkta keletas bendro intereso projektų, kuriuos ketinama finansuoti ES lėšomis.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Priimdamas teisės aktų dėl energijos vidaus rinkų rinkinį, Parlamentas tvirtai parėmė perdavimo sistemų nuosavybės atskyrimą elektros energijos sektoriuje, kaip veiksmingiausią priemonę infrastruktūros investicijoms nediskriminaciniu būdu skatinti, taip pat teisingai naujų rinkos dalyvių prieigai prie tinklo ir rinkos skaidrumui stiprinti. Parlamentas taip pat pabrėžė bendro Europos požiūrio į vidutinės trukmės investicijas (orientacinis Europos 10 metų planas, pagal kurį ypatingas dėmesys skiriamas tinklų sujungimui), glaudesnio reguliavimo institucijų, valstybių narių ir perdavimo sistemos operatorių bendradarbiavimo ir griežto prieigos prie tinklo sąlygų derinimo proceso svarbą. Parlamento iniciatyva ypatingas dėmesys skirtas vartotojų teisėms – tai buvo dalis su Taryba pasiekto susitarimo: rezoliucijose buvo primygtinai reikalaujama užtikrinti daugiau teisių vartotojams (pasirinkti kitą tiekėją, gauti tiesioginę informaciją naudojant pažangiuosius skaitiklius ir užtikrinti veiksmingą ombudsmenui energetikos klausimais pateiktų skundų nagrinėjimą). Parlamento pastangomis taip pat pripažįstama energijos nepritekliaus koncepcija. Jis tvirtai rėmė agentūros ACER sukūrimą pabrėždamas, kad jai turi būti suteikti reikiami įgaliojimai išspręsti tuos klausimus, kurių negali išspręsti nacionalinės reguliavimo institucijos ir dėl kurių trikdoma vidaus rinkos integracija ir tinkama jos veikla.

Pagrindinės naujausios rezoliucijos

- 2017 m. rugsėjo 12 d. Priimtos naujos taisyklės, kad kaimyninės šalys galėtų padėti viena kitai valdyti dujų sektoriaus krizes, kad būtų užtikrintas tarpvalstybinis solidarumas ir dujų tiekimo sutarčių skaidrumas.
- 2017 m. kovo 2 d. EP nariai patvirtino taisykles, pagal kurias reikalaujama, kad valstybės narės praneštų Komisijai apie savo planus derėtis dėl energijos tiekimo susitarimų su trečiosiomis šalimis prieš pradėdamas derybas.
- 2016 m. spalio 25 d. Parlamentas pritarė rezoliucijai dėl ES strategijos dėl suskystintų gamtinių dujų (SGD) siekiant padidinti energijos tiekimo saugumą, sumažinti išmetamą anglies dioksido kiekį ir užtikrinti prieinamą kainą.
- 2016 m. rugsėjo 13 d. Rezoliucijoje dėl naujo energijos rinkos modelio kūrimo Parlamentas pritarė tam, kad būtų derinamos likvidžios trumpalaikės rinkos ir ilgalaikiai kainų signalai, kad rinka būtų pasiruošusi didėjančiai atsinaujinančiųjų išteklių energijos daliai ir aktyviems vartotojams.

- 2016 m. gegužės 26 d. Parlamento rezoliucijoje dėl naujų galimybių energijos vartotojams teikiančių priemonių rinkinio įgyvendinimo raginama suteikti vartotojams galių patiems gaminti, vartoti, kaupti atsinaujinančiųjų išteklių energiją arba ją prekiauti, įsitraukti į energijos rinką ir dalyvauti vykdant reguliavimą apkrova.

Frédéric Gouardères
05/2019

